

سیر تاریخی روزنامه در ایران: از آغاز تا کنون

مؤلف:

صدیقہ احمدی فصیح

۱۳۹۷

سرشناسه	:	احمدی فصیح، صدیقه ، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	:	سیر تاریخی روزنامه در ایران : از آغاز تاکنون /مؤلف صدیقه احمدی فصیح.
مشخصات نشر	:	تهران: اساطیر پارسی: چاپار، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۶۰ ص.
شابک	:	978-600-8890-35-5
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه .
موضوع	:	روزنامه‌ها -- ایران -- تاریخ
موضوع	:	Newspapers -- Iran -- History
موضوع	:	مطبوعات -- ایران -- تاریخ
موضوع	:	Press -- Iran-- History
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۷ الف۹الف/۵۴۴۹ PN
رده بندی دیویی	:	۰۷۹/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۳۲۱۴۳۵

تهران: ۸۸۸۹۹۶۸۰ - ۰۹۱۲۱۹۶۰۲۱۴
تهران - خیابان ولی عصر (عج) - بالاتر از زرتشت
کوچه نوریخس - پلاک ۴۰ - نشر چاپار
سیر تاریخی روزنامه در ایران: از آغاز تاکنون
مؤلف: صدیقه احمدی فصیح
صفحه‌آرا و طراح جلد: رحیم کبیرصابر
ناظر فنی چاپ: مریم تفضلی
چاپ اول ۱۳۹۷
شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۹۰-۳۵-۵ ISBN: 978-600-8890-35-5

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۱۷.۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
بررسی سیر تاریخی مطبوعات در ایران.....	۱۳
الف) مطبوعات ایران از آغاز تا پیروزی انقلاب مشروطه.....	۱۳
ب) مطبوعات ایران از پیروزی انقلاب مشروطه تا شهریور ۱۳۲۰.....	۱۷
ج) مطبوعات ایران از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲.....	۱۸
د) مطبوعات ایران از سال ۱۳۳۲ تا پیروزی انقلاب اسلامی.....	۱۹
هـ) مطبوعات ایران از پیروزی انقلاب اسلامی تا کنون.....	۲۰
نظام‌های کنترل و اداره مطبوعات.....	۲۲
نظام توسعه‌ای اداره مطبوعات.....	۲۵
سیر تحول قوانین مطبوعاتی در ایران.....	۲۷
اولین قانون مطبوعات ایران.....	۲۷
اصلاحیه قانون مطبوعات در سال ۱۳۳۱.....	۳۰
مصدق و دومین قانون مطبوعات.....	۳۰
سومین قانون مطبوعات.....	۳۱
اولین لایحه قانونی مطبوعات در جمهوری اسلامی ایران.....	۳۱
قانون مطبوعات در جمهوری اسلامی ایران.....	۳۲
فصل اول- تعریف مطبوعات.....	۳۲
فصل دوم- رسالت مطبوعات.....	۳۲
فصل سوم- حقوق مطبوعات.....	۳۲
فصل چهارم- حدود مطبوعات.....	۳۲
فصل پنجم- شرایط متقاضی و مراحل صدور پروانه.....	۳۲

- ۳۲..... فصل ششم، جرائم.....
- ۳۷..... طرح اصلاح قانون مطبوعات مصوب ۱۳۷۹.....
- ۳۹..... **سیر تاریخی روزنامه در جهان**.....
- ۴۶..... روزنامه‌های تخصصی.....
- ۴۷..... **سیر تاریخی روزنامه در ایران**.....
- ۴۷..... روزنامه‌نگاری در ایران باستان.....
- ۵۱..... روزنامه‌نگاری پس از اختراع صنعت چاپ در ایران.....
- ۵۲..... کاغذ اخبار.....
- ۵۴..... زهر یرادی باهرا (شعاع روشنایی).....
- ۵۵..... روزنامه وقایع اتفاقیه.....
- ۵۹..... روزنامه دولت علیه ایران.....
- ۶۰..... روزنامه ایران (روزنامه دولت ایران).....
- ۶۱..... روزنامه‌های فارسی منتشره در خارجی از ایران.....
- ۶۲..... روزنامه اختر.....
- ۶۳..... روزنامه قانون.....
- ۶۴..... روزنامه حکمت.....
- ۶۴..... روزنامه جبل‌المتین.....
- ۶۵..... روزنامه ثریا و پرورش.....
- ۶۵..... تاریخ رسوخ مطبوعات در شهرهای ایران.....
- ۶۷..... **اولین نشریه‌هایی که در رشته‌های مختلف در ایران منتشر گردید**.....
- ۶۷..... روزنامه علمیه دولت علیه ایران.....
- ۶۷..... روزنامه مریخ.....
- ۶۸..... مهنامه ارتش.....
- ۶۹..... روزنامه دانش.....
- ۶۹..... اولین روزنامه فکاهی در ایران.....
- ۶۹..... نخستین مجله علمی ایران.....
- ۷۰..... روزنامه‌نگاری در زمان مظفرالدین‌شاه.....
- ۷۰..... ۱. روزنامه‌های دولتی.....
- ۷۱..... ۲. روزنامه‌های غیر دولتی یا روزنامه‌های آزاد.....

۷۲ مطبوعات و فرمان مشروطیت
۷۳ وضع مطبوعات در دوره استبداد صغیر و دوره دوم مشروطیت
۷۴ وضع جراید در دوره رضاشاه پهلوی
۷۷ روزنامه آذربایجان
۸۴ روزنامه اطلاعات
۹۲ جراید اطلاعات و کیهان پس از انقلاب
۹۳ روزنامه همشهری
۱۰۱ روزنامه جمهوری اسلامی
۱۰۳ روزنامه کار و کارگر
۱۰۴ روزنامه مردم‌سالاری
۱۰۵ روزنامه کیهان
۱۰۷ روزنامه جام جم
۱۰۹ روزنامه آفتاب یزد
۱۱۰ روزنامه آفریش
۱۱۱ روزنامه شرق
۱۱۲ روزنامه قدس
۱۱۷ روزنامه ابرار
۱۲۳ روزنامه رسالت
۱۲۵ روزنامه خراسان
۱۳۳ روزنامه تهران تایمز
۱۳۵ روزنامه اعتماد ملی
۱۳۶ روزنامه سیاست روز
۱۳۹ پیوست
۱۳۹ متن کامل قانون مطبوعات ایران
۱۵۷ منابع و مآخذ

مقدمه

مطبوعات به عنوان یکی از ارکان دموکراسی و یکی از نهادهای جامعه مدنی در ارائه اخبار و اطلاعات و سازماندهی افکار عمومی نقش مهم و بسزایی دارد و در عین حال عرصه فعالیت مطبوعات عرصه پرخطری می باشد که البته بسته به نوع حکومت‌ها و نحوه نگرش آنها به مطبوعات، حیظه مسئولیت و اختیارات آن، این دامنه خطر متغیر است.

تاریخ انتشار روزنامه در ایران، با آغاز سلطنت قاجار مرتبط است، به طوریکه در زمان فتحعلی شاه روزنامه‌ای به نام «مرات‌الخبار» به مدیریت «راجد موهن روی» ابتدا به زبان انگلیسی و سپس فارسی منتشر می گردید، این نشریه مسایل سیاسی ایران را با درج مقالات و اخبار، مورد پیگیری قرار می داد، که در سال ۱۲۰۲ توقیف شد.

میرزاصالح شیرازی برای نخستین بار به تقلید از اروپا روزنامه‌ای را در تهران انتشار می دهد و آن را کاغذ اخبار نامگذاری می کند، بدین ترتیب او با این کار بزرگ و مثبت یکی از اساسی ترین پایه‌های فرهنگ و تمدن جدید را در ایران پایه ریزی کرد. این روزنامه در دو برگ بزرگ انتشار می یافت که اولین شماره آن در ۲۵ محرم ۱۲۵۳ هـ ق (چهارمین سلطنت محمدشاه قاجار) زیر چاپ رفت لازم به ذکر است که این روزنامه به صورت ماهنامه منتشر می شد.

در سال ۱۲۱۲ ش تا آغاز سلطنت ناصرالدین شاه، مطبوعات به شکل امروزی، چندان رایج نبود و اغلب به صورت شبنامه و ورقه‌های کاغذ توزیع می شد. لیکن انتشار مرتب و منظم روزنامه در ایران از اقدامات میرزاتقی خان امیرکبیر (در سومین سال

سلطنت ناصرالدین شاه قاجار) به نام وقایع اتفاقیه به شمار می‌رود. وقایع اتفاقیه، هفته‌ای یکبار، روزهای پنجشنبه در ۴ تا ۸ صفحه با چاپ سنگی، زیر نظر وزارت خارجه وقت انتشار می‌یافت، این روزنامه از شماره ۴۷۲ به روزنامه دولت علیه ایران، به مدیریت منیع‌الملک به صورت مصور از درباریان و دولتمردان زینت می‌یابد.

اما کمی باسوادان، گرانی بهای روزنامه و مجله، از جمله عواملی بود که ارتباط میان پیام‌آفرینان و پیامگیران را مشکل می‌کرد. شنیدن مطالب مندرج در روزنامه‌ها و همچنین گفته‌های مسافران و محصلانی که از اروپا باز می‌گشتند، گروهی از افراد جامعه فهمیدند که اهل فرنگ از حقوق بشر برخوردارند و رعیت نیستند.

رفت و آمدهای مکرر به کشورهای همجوار در آذربایجان باعث می‌شد که مردم این خطه به آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی بیشتری دست یابند و اغلب روزنامه‌نگاران عصر مشروطیت تبریز از جمله سیدحسین خان عدالت، علیقلی خان صفروف، میرزاآقانامه ملت و... به یکی دو زبان خارجی تسلط داشتند.

لذا سومین روزنامه ایران به نام روزنامه ملتی یا تبریز در تبریز پا به عرصه وجود می‌گذارد و بدین ترتیب اولین روزنامه محلی به تاریخ ۱۳ رجب ۱۲۷۵ هـ ق در این شهر ولیعهدنشین به زیر چاپ می‌رود. روزنامه ملتی به نام‌های دیگر از جمله «روزنامه اخبار دارالسلطنه آذربایجان، روزنامه ملتی مملکت آذربایجان، روزنامه وقایع شهر مملکت محروسه آذربایجان» نامیده شده است.

نخستین روزنامه غیردولتی در ایران در سال ۱۳۰۱ هـ ق برابر ۱۸۸۴ میلادی در آخرین سال‌های دوره استبداد و اختناق ناصرالدین شاه، باز در تبریز با نام «مدنیت» انتشار خود را آغاز کرد این روزنامه صرفاً مذهبی بود و توسط آژانس ارامنه ملقب به صدرا، به صورت هفتگی منتشر می‌گردید. بالاخره در دیگر شهرهای آذربایجان بعد از مشروطیت، در اردبیل به سال ۱۳۲۶ هـ ق به نام «برگ سبز» به مدیریت فضل‌اله شیخ‌الاسلام‌زاده و در خوی به سال ۱۳۳۲ هـ ق بنام ندای حق منتشر گردید. البته قبل از آن سه روزنامه در ۱۳۲۸ ق (۱۲۹۰ ش و ۱۹۱۱ م) در خوی به نام‌های اتحاد، شفق و نجات منتشر می‌شدند. و روزنامه فریاد در ارومیه در سال ۱۳۲۵ به زیر چاپ رفت.

بالاخره این حرفه و صنعت رو به فزونی گذاشت و از سال ۱۲۰۲ تا سال ۱۳۵۷ تعداد ۴۳۷۸ نشریه به عضویت خانواده مطبوعاتی کشور در آمدند. و طبق آمار در واپسین ماه قرن بیستم، آذرماه ۱۳۷۸ ش تعداد ۱۳۹۴ نشریه که ۳۶۰ پروانه انتشار متعلق به بخش دولتی بود و کلاً از فروردین همان سال تا اذر ماه ۱۳۷۸ مجموع ۲۵۳ مجوز نشریه صادر شده که از این تعداد تنها ۳۵ مجوز به شهرستان‌های دیگر غیر از پایتخت تعلق داشت.

اگر انتشار نخستین شماره هر روزنامه را به عنوان یک واحد محسوب کرد و فراوانی روزنامه‌های هر سال را به صورت منحنی ترسیم کنیم، خواهیم دید که هرگاه از قدرت حکومت کاسته شده، تعداد روزنامه‌ها افزایش یافته است.

مثلاً پس از امضای فرمان مشروطیت از سوی مظفرالدین‌شاه تا سال ۱۹۰۷ (آغاز سلطنت محمدعلی شاه) تعداد روزنامه‌ها رو به افزایش گذاشته و با قدرت‌نمایی محمدعلی‌شاه و به توپ بستن مجلس و اعدام دو نفر روزنامه‌نگار صعود سریع مذکور تبدیل به یک نزول سریع‌تر شد و با خلع محمدعلی‌شاه و پیروزی مردم منحنی دوباره رو به صعود می‌گذارد. با اتمام این دوره و حکومت دیکتاتوری ناصرالملک تعداد روزنامه‌ها به حدود ارقام قبل از مشروطیت نزول کرد و با آغاز دیکتاتوری رضاشاه سیر نزولی مطبوعات تقریباً مساوی با قبل از مشروطیت می‌رسد. با استعفای رضاشاه و شروع هرج و مرج در کشور به اوج خود می‌رسد.

در این کتاب به دو حوزه سیر تاریخی مطبوعات قبل و بعد از انقلاب پرداخته شده است که با اولین روزنامه‌ای که در ایران چاپ و منتشر گردیده است شروع می‌شود و با آخرین روزنامه در بعد از انقلاب خاتمه می‌یابد.